

Státní okresní archiv Klatovy

Cech mydlářů Klatovy

1631–1813

Inventář

EL NAD č.: 2127

AP č.: 606

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	4
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

První zmínky o mydlářích v Klatovech pocházejí z dochovaných městských knih. V roce 1523 je zmiňován mydlář Eliáš, v roce 1530 Jan mydlář a mydlářka Dorota, v roce 1588 Vavřinec mydlář a v roce 1596 mydlář Vávra. Okolnosti vzniku cechu nelze z archivního materiálu nijak rekonstruovat. Podle Berní ruly byli v Klatovech 4 mydláři. Z Tereziánského katastru je dále zřejmé, že v Klatovech bylo 5 mistrů mydlářů.

Mydlářské dílny se nacházely na okraji měst, důvodem byl zápach z čerstvého tuku a také strach z ohně, který ke své práci potřebovaly. Základní surovinou, kterou mydláři zpracovávali, byl lůj, ze kterého vařili mýdlo a také vyráběli lojové svíčky. Mýdlo se vyrábělo smícháním popela, vody a vápna, tak vznikl tzv. louh, ten se nalil do kádě s lojem, přidala se sůl a směs se několik hodin vařila. Vzniklá hmota se nalila do forem, nechala se zchladit a pak se pomocí struny krájely jednotlivé kousky mýdla.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období 1631–1813. Nejstarší archiválií je tovaryšský list (1631) a nejmladší také tovaryšský list s vedutou Klatov (1813).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem. Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,11 bm. Tvoří jej 6 inventárních čísel.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Tovaryšský list s vedutou Klatov je evidován jako samostatné inventární číslo pro lepší podchycení výskytu vedut na archivním materiálu v SOkA Klatovy.

Původní AF Cechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny klatovské cechy, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech mydlářů Klatovy, EL NAD 2127, vznikl vnitřní změnou č. 7/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0306/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Guberniální nařízení z 6. dubna 1790 (inv. č. 2) povolovalo prodej lojových svíček a mýdla všem, kteří se mydlářství vyučili, a získali po předložení mistrovského kusu mistrovské právo. Vedle toho si mohl každý vyrábět své vlastní mýdlo i svíčky doma,

ale nesměl je dále prodávat. Atesty pro uchazeče o mistrovské právo (inv. č. 4) obsahují vlastnoruční podpisy cechovních mistrů spolu s otisky jejich osobních pečetních prstenů.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula. Svazek 25, Kraj Plzeňský. Díl III.* Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef, RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2.*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy.* Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu.* Klatovy : 1928-1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století.* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620).* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách.* Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOKA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Spisy			
1	Korespondence s magistrátem	1790–1791	kar1
2	Nařízení královského českého gubernia o prodeji lojových svíček a mýdla z 6. dubna 1790 (tisk)	1790	kar1
3	Tovaryšský list Jiříka Hapaty potvrzený a vydaný rychtářem, purkmistrem a radou města v Klatovech 18. října 1631. Originál pergamen, 30,8 x 22,5 – 4,2 cm, česky, přivěšená městská pečeť na kroucené žluto-modro-černo-bílé šňůrce v dřevěném pouzdře bez víčka, pečeť je nečitelná	1631	kar1
4	Atesty mydlářských tovaryšů, kteří se ucházeli o mistrovské právo	1790	kar1
5	Tovaryšský list s vedutou 1813, leden 4., Klatovy Tovaryšský list Johanna Weingartnera z Klatov vydaný cechem mydlářů v Klatovech (veduta Klatov). Originál papír, 47,5 x 37,4 cm, německy	1813	kar1
6	Tovaryšský list	1791	kar1

Název archivní pomůcky:	Cech mydlářů Klatovy
Značka archivního fondu:	CM Klatovy
Časové rozmezí:	1631–1813
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 karton)
Počet inventárních jednotek:	6
Rozsah v bm:	0,11
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	10
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016- čj. SOAP/040-0448/2015